

Zondag 1 september 2019, 10.30 uur, Pauluskerk

lezing Oude Testament: Exodus 3: 1 - 15

lezingen Nieuwe Testament: Marcus 8: 34 - 9: 1

uitleg en verkondiging

Zusters en broeders, gemeente van Onze Heer Jezus Christus,

God ervaren ? Kan dat en wat levert dat dan op ? "God" ervaren ? Daarover vanmorgen. Het is een vraag die voor nogal wat mensen vandaag de dag aan de orde is. Voor mensen die zich christen noemen. En voor mensen die dat niet doen, bewust of onbewust. De Duitse theologe en vredesactiviste Dorothee Sölle schreef een fascinerend boek over "God ervaren". Over dat wonderlijke vermogen van mensen van over heel de wereld, ver over de grenzen van de wereldgodsdiensten heen, om "God te ervaren", over de religieuze ervaring. Het boek heet "Mystik und Widerstand", Mystiek en Verzet. In dat boek noemt Sölle "God": Du, stilles Geschrei", "jij, stil gehuil. Voor Sölle ervaren mensen, alle mensen in principe, God als een bijzondere heelheid. De heelheid van alles wat op aarde en in kosmos is, de hele schepping als heel. En vanuit die ervaring van heelheid komen mensen op het spoor hoezeer het leven op aarde is getekend door gebrokenheid. Mensen bedoeld voor samenleven in vrede overal op aarde met elkaar in oorlog. Gods aarde bedoeld om het leven, alle leven, te koesteren en mogelijk te maken overal overhoop gehaald en kapot gemaakt omdat mensen die aarde vooral beschouwen als een wingewest ten eigen bate. Klimaatverandering, ontbossing, de Amazone in vrand. Voor Sölle heeft mystiek, "God" ervaren, dus niet zozeer van doen met ervaringen voor de binnenkamer, met je terugtrekken uit de boze buitenwereld, maar alles met jouw betrokkenheid, jouw inzet voor heelheid, gaafheid op aarde, op alle niveaus. Alle grote godsdiensten bestaan volgens Sölle uit drie elementen: het institutionele, het instituut, het rationele, de dogma's en leer zal ik maar zeggen en een emotioneel-intuïtief element, het ervaren, het voelen, het bespeuren van God. In dat laatste element zit voor haar de kern en de toekomst voor geloven.

Het heeft lang geduurd, maar het mag weer, ontspannen spreken over "God". Nog niet zo heel lang geleden behoorde iemand die het over "God" had, al gauw tot de categorie van mensen met wie vast iets mis was. Daar hoefde je dus geen aandacht aan te besteden, als serieus en modern mens. Of tot de categorie van mensen die zich bezighielden met een volstrekt achterhaalde en in deze moderne tijd dus niet meer relevante zaak, het christelijk geloof. Opnieuw, geen aandacht aan besteden. Nog één generatie en dan zou het wel afgelopen zijn met al die religieuze onzin. Nou ja, behalve dan misschien in Staphorst,

maar dat was wel leuk voor de folklore. God was dood. Of in ieder geval op sterven na dood. Gewogen op de eeuwenoude weegschaal van de realiteit van het leven. En te licht bevonden. Voor betrouwbare antwoorden op de vragen van mensen kon je beter te rade bij je gezonde verstand of bij de resultaten van de wetenschap en van de techniek. Stukken beter dat soort antwoorden dan die van de kerk of van de bijbel. Interessant boek, die bijbel, vooruit. Maar wel van gisteren. Niet meer van vandaag. En het lijkt mij goed om met elkaar niet de fout te maken over zulke opvattingen al te schamper te doen. Want wetenschap en techniek hebben inderdaad vaak betrouwbare antwoorden geformuleerd. Zij hebben ons leven op een onvoorstelbare manier veranderd, ook ten goede. De vraag is alleen of dat betekent, dat daarmee dan ook "God" kan verdwijnen als iets dat er voor het doen en laten van ons, moderne mensen echt niet meer toe doet. Ik denk het niet. En het feit, dat nog steeds en steeds weer opnieuw de vraag naar God wordt gesteld, wijst erop, dat meer mensen dat vinden. Het is net, alsof we op de een of andere manier toch niet zonder zoiets als god kunnen. En ik denk steeds vaker: misschien is het, ondanks alles, toch niet zo erg, dat dat christelijk geloof nu al eeuwen door de mangel wordt gehaald. Misschien is het wel nodig. Misschien is een ellendige afbraakproces wel bedoeld om erachter te komen of en wat het nou echt voorstelt, dat christelijk geloof. Om erachter te komen of dat echt kan: God ervaren. En wat dat dan oplevert, hier op aarde, voor jullie en mijn leven en dat van andere mensen. Het is in ieder geval die vraag, die in wezen veel mensen aan mij stellen: wat stelt dat nou voor, dat geloof van jou ?

En voor die vraag wil ik met jullie te rade gaan bij de teksten van vanmorgen. De tekst waarin Mozes zich - tegen wil en dank - geroepen voelt om zijn volk te bevrijden uit de welvaartsstaat bij uitstek van toen: Egypte. Niet zomaar toevallig, omdat zijn pet ernaar stond, maar nadat hij God ontmoet heeft. En die wonderlijke en lastige tekst - vind ik - uit Marcus waarin drie van Jezus' leerlingen een discussie voeren over de zin van het lijden en het veracht worden van de Mensenzoon. Niet zomaar, omdat ze toevallig in een vrome religieuze stemming zijn, maar vlak nadat zij Jezus hebben zien veranderen van gedaante, zoals Marcus vertelt. Nadat zij Jezus hebben gezien als stralend wit, alsof hij rechtstreeks uit de hemel kwam. Als van "God", zou je misschien kunnen zeggen.

De vraag vanmorgen: kan dat, "God" ervaren en wat stelt dat dan voor ?, is al eeuwenoud. En het antwoord daarop begint, denk ik, met het opruimen van een aantal hardnekkige misverstanden. De meeste mensen denken namelijk, dat ze wel weten wat ze zeggen, als ze het woord "god" in de mond nemen. Dat is niet zo moeilijk. Als je aan mensen - gewoon op straat bijvoorbeeld - vraagt of ze in god geloven, zeggen de meesten

ja. Ze geloven, dat er wel "iets" moet zijn. God stellen ze zich voor als een "allerhoogste macht" of een "Opperwezen", dat de boel hier op aarde achter de schermen tenminste een beetje regelt en aan de gang houdt. Want dat de aarde en de mensen zomaar, toevallig, zonder zoiets als god zouden kunnen bestaan, dat wil er bij de meeste mensen maar moeilijk in. En die gedachte is op zichzelf nog zo gek niet, denk ik. Alleen dat beeld van zo'n algemeen Opperwezen heeft niets maar dan ook niets te maken met de manier waarop de bijbel God ziet. Dat is misverstand één.

En dan het tweede. Misverstanden zijn er ook in de traditie van de christelijke kerk zelf. Of het nu gaat om rooms-katholieken of om protestanten. Onder invloed van de Griekse - en dus niet de joodse - manier van denken, is eeuwen- en eeuwenlang de nadruk gelegd op God als het Eerste of het Ene. Een God ver weg, die alles in beweging brengt, maar zelf totaal onbewogen blijft. Hele generaties - ik denk ook veel mensen onder ons, het geldt ook voor mij - zijn opgegroeid met het beeld van zo'n god. Een kille, koude god, die vanuit zijn verre hemel het doen en laten van de mensen beziet en beoordeelt. En vooral veroordeelt. Het beeld van de god van Jan Siebelink, zal ik maar zeggen. Huiveringwekkend koud, vooral in zijn boek: Knielen op een bed violen. En weer. Dat beeld van zo'n afzijdige, verre, kille god heeft heel weinig te maken met dat wat de bijbel "God" noemt. Hoe triest dat ook is. Want voor hoeveel mensen heeft juist dat beeld van god en alles wat daarmee samenhangt grote schade opgeleverd, schade aan hun persoon, schade aan hun ziel, met alle negatieve gevolgen daarvan voor hun leven. Dat is misverstand twee.

Dat is het dus allemaal niet, als het gaat om de vraag van vanmorgen. Maar wat dan wel? Kan dat dan wel, dat jullie en ik God ervaren? Ik denk, dat de bijbel op die vraag heel nadrukkelijk en duidelijk ja zegt. Alleen, dan moet je, volgens de bijbel, wel in de goede richting zoeken. Want het woordje god is in de bijbel niet iets vaags of algemeen, Opperwezen, of iets kouds, ver weg, Onbewogen Beweger, zoals wij het vaak bedoelen. Dat woordje "God" heeft in de bijbel altijd een heel speciale betekenis. En over die betekenis, wil ik vanmorgen proberen drie dingen te zeggen.

Eén. "Maar Mozes bracht ertegenin: als zij vragen: wat is de naam van die God? Wat moet ik dan zeggen? Toen antwoordde God hem: "Ik ben Die er zijn zal". Zeg daarom tegen de Israëlieten: "Ik zal er zijn" heeft mij naar jullie toegestuurd", hoorden we daarnet. Er is misschien wel geen enkele plaats in de hele bijbel, waar zo helder aangegeven wordt wat dat is dat de bijbel "God" noemt. Als je dus aan de bijbel vraagt in welke richting je moet zoeken om God te ervaren, dan is dit het antwoord. Als je God wilt ervaren, zoek dan naar, stel je open voor: "Ik zal er zijn". "Ik zal er

zijn", dat betekent: "Ik zal er zijn voor jou". Het is het beeld van God als Iets of Iemand naast je, met je, bij je, in je, dichtbij je. Als Iets of Iemand, die bereid is het leven op aarde, dat doodgewone leven van ons, met al zijn moeiten en zorgen met je te delen. En daar de neus niet voor ophaalt. En dat is een totaal ander beeld dan zoiets als een Opperwezen, dat ergens ver van ons, hoog en ongenaakbaar troont in de hemel. Dat is ook iets totaal anders dan die koude, kille Onbewogen Beweger, die niet veel anders doet dan vooral het doen en laten van de mensen afkeuren. Het is niet voor niets, dat aan dat beeld van God als "Ik zal er zijn voor jou" in de tekst van vanmorgen deze zinnen vooraf gaan: "Ik heb gezien hoe mijn volk eraan toe is", zei de Heer. "Ik heb gehoord hoe ze schreeuwen om verlost te worden van hun onderdrukkers. Ik weet hoeveel ze moeten doorstaan. Ik ben gekomen om hen uit de macht van de Egyptenaren te bevrijden. Ik haal hen uit dat land vandaan en breng hen naar een vruchtbaar en uitgestrekt land, dat overvloedig is van melk en honing". Diegene Die de ellende van de mensen onder ogen ziet en hen daaruit bevrijdt. Dat is het toonaangevende beeld van God in de bijbel. Dat gold in de tijd van Mozes. Dat gold in de tijd van Jezus. Dat geldt nu voor ons nog steeds, denk ik. Overal waar de ene mens de andere aanziet en de andere mens serieus neemt, hem of haar ziet staan, aanziet - en dus niet probeert zijn of haar ellende onder het tapijt te vegen - en overal waar de ene mens serieus pogingen doet om de ellende van de andere mens de wereld uit te helpen, daar wordt God werkelijkheid, volgens de bijbel. Dat geldt dus ook voor al die mensen, die oorlog en geweld en armoede ontvluchten en nu naar Europa komen, vaak tevergeefs.

Twee. Maar hoe werkt dat dan ? Hoe moet je je God dan voorstellen ? Misschien is het eerste bijbelse antwoord op die vraag wel: niet. Begin nou eens met je van God geen voorstelling te maken. Maak je van God geen beeld, al of niet gesneden. Want dat helpt je alleen maar verder van de wijs. Als je God wilt vinden, dan moet je iets anders doen. Probeer dan eens dat verhaal van de uittocht en de bevrijding uit Egypteland op een andere manier te zien. Niet alleen als een verhaal van toen, over de Israëlieten in het Egypte van Ramses de Grote. Probeer het ook eens te zien als een verhaal, dat ten diepste gaat over jouzelf, over jouw eigen leven. Een verhaal dat vertelt hoe jijzelf zou kunnen uittrekken uit al die situaties in het leven, waarin je zelf bent vastgelopen. Vastgelopen in je eigen onzekerheden bijvoorbeeld - kan ik mijn werk wel aan - of in je angst voor andere mensen - vinden de mensen mij wel aardig en de moeite waard - of voor het leven in het algemeen, omdat het vaak zo hard is, bijvoorbeeld. Vastgelopen in het feit, dat het leven jou niet heeft gebracht wat je je ervan voorstelde, bijvoorbeeld, eenzaam en alleen als je bent. Gebruik die verhalen nou eens als

hulpjes die je kunnen laten zien hoe je je uit dat soort vastgelopen situaties - Egypte-situaties - zou kunnen bevrijden. Hoe je leven weer zou kunnen worden tot een leven als in een land van melk en honing. En dan moet je eens opletten, volgens de bijbel. Als je dat doet, dan ben je ook God op het spoor gekomen. Dan ervaar je God, met je, naast je, bij je, dichtbij. Op al die momenten, dat het je lukte om jezelf uit het Egypteland van je leven te trekken en opnieuw te beginnen, dat je het je lukte om dat vol te houden, dat je trouw bent gebleven aan jezelf, toch, ondanks alles. Op die momenten, daar vind je zoiets als God. Dat is wat ze proberen te laten zien, die oude bijbelse verhalen. Dat is waar ze voor bedoeld zijn. Heb je het zelf ooit ervaren, of in andere mensen of in de samenleving gezien, dat het je lukte, dat het mensen lukte om er werkelijk voor elkaar te zijn, dan is dat God, dan heb je God gevonden, volgens de bijbel.

Drie. "Ik zal er zijn voor jou". Dat is het bijbelse antwoord op de vraag naar God. Ik weet steeds minder goed of God bestaat als de Persoon, die de traditie ervan heeft gemaakt. God als de Vader of Moeder, die achter de schermen van de geschiedenis "het Al in handen houdt". Ik geloof het eigenlijk niet. De bijbel spreekt over "God" in beelden. Beelden die een enorme waarde hebben. Daar moeten we niet van af. Zoals we dus ook niet van "God" af moeten. Maar het zijn en blijven wel beelden. "Ik zal er zijn voor jou". "God" bestaat daar waar mensen, jullie en ik, daadwerkelijk antwoord geven op dat "Stilles Geschrei". Op het stille of luide gehuil van de mensen om mij heen. De naam "God" staat in de kern voor een bijbels programma, dat heet "Doe leven". Zie een ander aan, "laat je aangezicht niet vallen". En schep met alles wat er in je is kwaliteit van leven, waar die ontbreekt, voor de mensen om je heen. Doe met alles wat er in je is, een ander mens lukken. Doe een ander leven. Zorg voor kwaliteit in zijn of haar leven. Dat hoeft niet leven ten kost van alles te betekenen. Kwaliteit van leven kan ook betekenen, dat je zegt: het is en was genoeg zo. Doe een ander leven, daarvoor staat dat woordje "God" in de bijbel. Doe een ander lukken. Als dat lukt, dan is er grote kans, zeer grote kans, dat je zegt, ja, werkelijk, het is waar, ik heb "God" ervaren. Amen.

D.J. Couvée, Pauluskerk, Rotterdam, 01 september 2019